

Кулик Марина Йосипівна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент;
Симчук Анатолій Степанович,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС МАЙНА, ВИЛУЧЕНОГО ПІД ЧАС ПРОВЕДЕНОГО ОБШУКУ ТА ВИРІШЕННЯ ПИТАННЯ ПРО ЙОГО АРЕШТ

У чинному кримінальному процесуальному законодавстві України не достатньо врегульоване питання реалізації такої засади кримінального провадження, як недоторканість права власності під час проведення слідчих (розшукових) дій, пов'язаних із позбавленням або обмеженням права власності, тимчасовим вилученням майна, як на підставі судового рішення, так і без нього.

На сьогодні потребують вдосконалення і діючі норми процесуального законодавства щодо правового статусу майна, яке вилучене в ході проведення обшуку та вирішення питання його подальшого арешту.

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб.

Підставою для проведення обшуку є ухвала слідчого судді місцевого загального суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

У разі необхідності провести обшук слідчий за погодженням з прокурором або прокурор звертається з відповідним клопотанням до слідчого судді, яке має містити відомості передбачені ч. 3 ст. 234 КПК України [1]. Так, у п. 7 ч. 3 ст. 234 КПК України зазначено, що у клопотанні про обшук повинна бути інформація про індивідуальні або родові ознаки речей, документів, іншого майна або осіб, яких планується відшукати, а також їхній зв'язок із вчиненим кримінальним правопорушенням.

В свою чергу п. 6 ч. 2 ст. 235 КПК України не містить вказівки на те, що ухвала слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи має містити саме чіткий, конкретний або вичерпний перелік речей або документів, для виявлення яких буде проведено обшук. Таким чином, у разі задоволення клопотання про обшук із зазначеним формулюванням у резолютивній частині, під час обшуку компетентні особи, посилаючись на це формулювання, можуть визнати майже будь-яку річ, предмет, документ таким, що має відношення до кримінального провадження, і вилучити його, що є загрозою безпідставного порушення

прав, свобод та охоронюваних законом інтересів особи, а також може стати підґрунтям для так званого рейдерського захоплення суб'єктів господарської діяльності [2].

Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не належать до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майно (ч. 7 ст. 236 КПК України). У ч. 4 ст. 168 КПК України зазначено, що після тимчасового вилучення майна уповноважена службова особа зобов'язана забезпечити схоронність такого майна в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Такий порядок визначений у постанові Кабінету Міністрів України від 19 листопада 2012 року № 1104 «Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України» [3].

Тимчасове вилучення майна є короткотривалим заходом забезпечення кримінального провадження, адже відповідно до ч. 5 ст. 171 КПК України клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано до суду не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна, інакше воно має бути негайно повернуто особі, у якої воно було вилучено.

Відповідно до абз. 2 ч. 5 ст. 171 КПК України, у разі тимчасового вилучення майна під час обшуку, огляду, здійснюваних на підставі ухвали слідчого судді, передбаченої ст. 235 КПК України, клопотання про арешт такого майна повинно бути подано слідчим, прокурором протягом 48 годин після вилучення майна, інакше майно має бути негайно повернуто особі, в якій його було вилучено. Викладене дає підстави стверджувати, що сама собою ухвала про надання дозволу на проведення обшуку не вирішує питання правового статусу майна, яке може бути вилучено внаслідок проведення цієї слідчої (розшукової) дії.

Зазвичай, прокурори та слідчі відстоюють позицію, що вилучене в ході обшуку майно, на відшукання якого надавався дозвіл в ухвалі суду, не набуває статусу тимчасово вилученого, та відповідно стосовно нього не виникає обов'язку для подальшого звернення до суду з метою арешту такого майна.

Слушною є думка А. Слюсара, що майно, яке не визначене в ухвалі, вважається тимчасово вилученим, не свідчить, що такого статусу не має майно, яке в ній зазначене і суперечить цілому ряду кримінальних процесуальних норм. У ч. 1 ст. 16 КПК України зазначено, що позбавлення або обмеження права власності під час кримінального провадження здійснюється виключно на підставі вмотивованого судового рішення. Ухвала про дозвіл на проведення обшуку не є рішенням про позбавлення або обмеження права власності, а лише надає дозвіл на проникнення до володіння особи і проведення у ньому слідчої (розшукової) дії. Так, у КПК України

визначено лише два види судових рішень, якими може обмежуватись право власності під час розслідування – ухвала про тимчасовий доступ до речей і документів і ухвала про арешт майна. Це саме ж впливає і зі змісту ч. 1 ст. 100 КПК України, яка визначає, що речовий доказ, вилучений стороною кримінального провадження, повинен бути якнайшвидше повернутий володільцю, крім випадків прийняття судових рішень про надання до нього тимчасового доступу або про його арешт [4].

Подібної думки дотримується і Г. Нікішо, який також доречно розмежовує поняття тимчасове вилучення майна, як і його арешт є заходом забезпечення кримінального провадження, тоді як обшук – слідчою (розшуковою) дією. І якщо захід забезпечення застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження, то метою слідчої (розшукової) дії є отримання (збирання) доказів або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. І хоча певні слідчі (розшукові) дії можуть бути пов'язанні із втручанням в права і свободи особи, але таке втручання має припинитись разом з припиненням самої слідчої (розшукової) дії, або трансформуватись в захід забезпечення кримінального провадження [5].

Крім цього у ч.1 ст.167 КПК України визначено, що тимчасовим вилученням майна є фактичне позбавлення підозрюваного або осіб, у володінні яких перебуває зазначене у ч. 2 ст. 167 КПК України майно, можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Відповідно до положень КПК України майно, яке вилучається у власника та має значення для кримінального провадження може мати такі три правові статуси: 1) майно, до якого наданий тимчасовий доступ, 2) тимчасово вилучене майно, до вирішення питання про його арешт, 3) арештоване майно.

Так, у КПК України не визначено іншого правового статусу, відповідно до якого законне майно будь-якої фізичної або юридичної особи може правомірно знаходитись у розпорядженні органів досудового розслідування проти волі особи такого майна. Окрім цього, у ч. 7 ст. 236 КПК України зазначено, що при обшуку слідчий або прокурор мають право оглядати і вилучати документи та тимчасово вилучати речі, які мають значення для кримінального провадження.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що кримінальним процесуальним законодавством чітко визначено, що наявність переліку майна в ухвалі суду про проведення обшуку не скасовує статусу такого майна, як тимчасово вилученого і не надає такому майну будь-якого іншого процесуального статусу та не звільняє слідчого, прокурора від обов'язку звертатись до слідчого судді з клопотанням про арешт цього майна.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Проблеми застосування положень Кримінального процесуального кодексу України щодо окремих слідчих (розшукових) дій та заходів забезпечення кримінального провадження, зокрема, обшуку та тимчасового доступу до речей і документів. *Закон і Бізнес* : [сайт]. URL: http://zib.com.ua/ua/print/41323-problemi_zastosuvannya_polozhen_kriminalnogo_procesualnogo_k.html.
3. Про реалізацію окремих положень Кримінального процесуального кодексу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 19. лист. 2012 р. № 1104. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1104-2012-%D0%BF>.
4. Слюсар А. Що забрали, те пропало? Шляхи повернення вилученого під час обшуку майна. *Юрист&Закон* : [сайт]. URL: http://vkr.ua/ua/publications/articles/scho_zabrali_te_propalo_shlyak_hi_povernennya_viluchеного_pid_chas_obshuku_mayna/.
5. Нікішо Г. Арешт майна, вилученого під час обшуку. Європейська правнича компанія «Українське право». URL: http://ukrainepravo.com/law-practice/lawyers-practice/aresht-mayna-vyluchеного_pid_chas_obshuku/.

Литвинчук Олександр Іванович,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК України, на досудовому провадженні можуть бути оскаржена бездіяльність слідчого, дізнавача, прокурора, яка полягає у неповненні тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, – заявником, потерпілим, його представником чи законним представником, підозрюваним, його захисником чи законним представником, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, володільцем тимчасово вилученого майна, іншою особою, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування.

При цьому, згідно ч. 3 ст. 307 КПК України, ухвала слідчого судді за результатами розгляду скарги на таку бездіяльність слідчого, дізнавача чи прокурора не може бути оскаржена.

У ч. 1, 2 ст. 309 КПК України наведено вичерпний перелік ухвал слідчого судді, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку. Серед них немає ухвали за результатами розгляду скарги на